

Cerasela Voiculescu - Universitatea București

În această lucrare îmi propun să ilustrez diversitatea populației rrome (printr-un studiu de caz) cu referire la moduri specifice în care țigani își construiesc și mențin identitățile lor comunitare. Romii formează o populație destul de eterogenă, care este privită din exterior, de cele mai multe ori, ca o categorie unică. Identitatea rromă este un rezultat al interacțiunii lor cu populațiile majoritare cât și cu alte comunități rrome prezente în localitatea de rezidență și nu numai.

Procesul va fi prezentat din perspectiva teoriilor contemporane ale identității, în special teoria granițelor grupurilor etnice, a lui Fredrik Barth și teoria comunității a lui Anthony Cohen. Acestea constituie și premisele cercetării mele de teren asupra comunităților de rromi dintr-un sat din Transilvania (Sângeorgiu de Mureș). În cadrul cercetării de teren am surprins o tipologie identitară relevantă pentru interacțiunea comunităților: "gabori", "gabori" maghiari, "corturari", țigani "de casă" maghiari. Demersul va fi focalizat asupra factorilor interacțiunii și asupra efectelor relațiilor sociale stabilite.

Argument pentru studiul de față*

Romii, ca o categorie etnică, nu posedă elementele tradițional definite pentru o națiune (comunitate de limbă, de cultură, de tradiție istorică, de interese economice, de teritoriu). Nefiind o populație omogenă este dificil să identificăm caracteristici comune, care să-i definească. În România, rromii se împart în circa 40 de grupuri, structurate în funcție de legăturile familiale, de profesii, de dialecte, de moduri de viață (sedentar sau nomad)¹.

Încercăm să arătăm, în această lucrare, că deosebirile dintre grupurile de rromi transcend aspectele obiective, situându-se mai ales la nivelul comportamental-valoric. Fiecare grup de rromi are un profil cultural distinct. Și aici ne referim nu numai la elementele obiective ci și la orientările valorice de bază ale comunității respective. Este vorba de o comunitate culturală sau de simbol, care instituie modele comportamentale specifice.

Pornind de la premisa că identitatea nu este un dat, un al doilea lucru pe care îl vom sublinia și explora este modul de construcție a identității unei comunități de rromi în relația cu "altele semnificative" (alte categorii de rromi sau cu populațiile majoritare). Toate acestea vor fi ilustrate într-un studiu de caz realizat în localitatea Sângeorgiu de Mureș, județul Mureș. După câte știm, Mureș este județul cu cea mai numeroasă populație de rromi

* Prezentul studiu a fost realizat pe baza unui teren la începutul lunii aprilie 2002. Primul contact cu această comunitate a avut loc în septembrie – octombrie 2001, în cadrul unei cercetări pe tema "Sărăcie extremă și integrare socială" coordonată de prof. Manuela Stănculescu (Universitatea București). Materialul reprezintă un extras din lucrarea de licență intitulată "Modele de identificare colectivă în comunitățile de rromi din Transilvania. Studiu de caz în Sângeorgiu de Mureș", coordonată de profesorul Vintilă Mihăilescu.

¹ Pons, 1999, p. 30.

(34798²) și cu cea mai mare pondere a populației de rromi la totalul populației din județ (5,69%³). Din acest punct de vedere localitatea Sângeorgiu de Mureș devine reprezentativă pentru studiul unor comunități de rromi din Transilvania.

Sângeorgiu de Mureș – o comunitate multietnică

Sângeorgiu de Mureș este o localitate situată pe șoseaua Târgu-Mureș – Reghin (la 6 km de Târgu-Mureș și la 26 km de Reghin). Accesul în Sângeorgiu este asigurat de mai multe microbuze care circulă din 10 în 10 minute. Apropierea de orașul Târgu-Mureș a făcut ca această comună să aibă aspectul unei suburbii (înainte de 1989 funcționau întreprinderi industriale, ocupațiile agricole fiind secundare; cartier de blocuri construit în aceeași perioadă, populația depășește 7500 locuitori). La o primă impresie aceasta este o comună bogată, fapt ușor de observat prin dimensiunile caselor și vilelor, infrastructură (gaze naturale, apă curentă, drumuri asfaltate în mare parte). Străzile (Păcii/Mierlei respectiv Cimitirului/Salciei/Izvorului) pe care locuiesc rromii (referitor la satul Sângeorgiu de Mureș) sunt cele mai puțin

îngrijite, iar populația majoritară identifică aceste locuri ca fiind populate de cei mai săraci oameni ai satului.

Din punct de vedere administrativ comuna Sângeorgiu de Mureș are incluse trei sate: Sângeorgiu de Mureș – centrul de comună, Tofalău și Cotuș.

În anii 1970-80 în comuna Sângeorgiu de Mureș, aflată în proximitatea marelui centru industrial Târgu-Mureș, s-au construit o serie de întreprinderi cu o ofertă mare a locurilor de muncă. Se produc migrații intense spre această localitate, iar populația zonei este majoritatea ocupată în industrie. Doar o mică parte a populației lucrează la CAP-uri și IAS-uri. Tot în această perioadă s-a realizat un proces de integrare a rromilor la nivel de localitate. Ei sunt obligați să se angajeze în industrie în urma unor cursuri de specializare sau să muncească pe terenurile CAP-urilor sau IAS-urilor. Cei care lucrau în industrie erau mutați în blocurile noi construite în comună. În prezent multe dintre întreprinderi nu mai funcționează sau funcționează parțial cu un personal redus. La momentul actual populația comunei numără aproximativ 8000 de locuitori care aparțin următoarelor categorii etnice și religioase:

Tabelul 1. Distribuția etnică a populației la nivel de comună

Români	Maghiari	Germani	Rromi
2552	4305	2	1074

Tabelul 2. Distribuția confesională a populației la nivel de comună

Ortodocși	Greco-catolici	Romano-catolici	Reformați	Unitarieni	Neoprtestanți	Alte confesiuni
2585	122	1606	1929	160	910	619

Date din recensământul din 1992, furnizate de Primăria comunei

² Sursa: CNS, 1994

³ Sursa: Recensământ 1992, apud Zamfir C., Zamfir E., coord, 1993

O mare parte dintre rromi se declară maghiari astfel că datele în privința populației de rromi din comună nu sunt suficient de relevante. Dintr-un interviu realizat cu fostul primar I.O. aflăm că “la recensământul din 6 ianuarie 1992, 807 țigani s-au declarat maghiari, 49 s-au declarat români și în jur de 500 s-au declarat țigani”.

Un lucru semnificativ pentru distribuția spațială a categoriilor etnice prezente în localitate (români, maghiari, rromi) este împărțirea tradițională a satului în două zone, una populată de români, din centru spre Reghin, iar alta populată de maghiari, din centru spre Târgu-Mureș – zona română ortodoxă și zona maghiară reformat-catolică. Astfel, populația de rromi care se declară maghiari locuiesc în zona maghiară/reformat-catolică, iar cei care se declară rromi locuiesc în zona română ortodoxă.

În cercetarea exploratorie, printr-o serie de interviuri și prin observație nesistematică am identificat patru categorii de rromi: “gabori” și “corturari” de pe strada Păcii/Mierlei, “gabori” maghiari și țigani “de casă” de pe strada Cimitirului/Izvorului/Salciei.

Aceste denumiri au fost desemnate chiar de subiecții intervievați (la nivel de auto-identificare). Primele diferențieri pe care le-am observat au fost cele la nivelul

elementelor obiective (port, limbă, condiții de locuire):

- “gaborii” de pe strada Păcii au o vestimentație specifică (pălărie cu boruri largi, pantaloni și vestă negre, cămașă albă, poartă mustață, pentru bărbați, iar pentru femei fuste lungi înflorate), vorbesc în primul rând limba romani și în al doilea rând limba română, sunt de religie ortodoxă
- “corturarii” de pe strada Păcii se diferențiază de primii prin faptul că nu au o vestimentație “completă”; vorbesc romani și sunt ortodocși
- “gaborii” maghiari de pe strada Cimitirului au același port cu “gaborii” din Păcii, vorbesc în primul rând romani, iar în al doilea rând maghiara, sunt majoritatea adventiști; aceștia sunt o categorie bogată de rromi
- țiganii “de casă” maghiari de pe strada Izvorului nu au o vestimentație tradițională (bărbații nu poartă mustață, femeile poartă pantaloni), vorbesc maghiara fără să cunoască limba romani și sunt majoritatea catolici

În continuare, prin tabelul de mai jos, ofer o privire generală și principalele criterii după care se disting cele patru categorii de rromi identificate.

Tabelul 3. Profiluri ale grupurilor de rromi din satul Sângeorgiu de Mureș

	“Gabori” din Pacii	“Corturari”	“Gabori” din Cimitirului	Țigani “de casă”
Localizare (străzi, apropiere de populație majoritară)	Strada Păcii-Mierlei, din centru spre Reghin, în partea română	Strada Păcii-Mierlei	Strada Izvorului-Cimitirului-Salciei, din centru spre Târgu-Mureș, în partea maghiară	Strada Izvorului-Cimitirului-Salciei, din centru spre Târgu-Mureș
Confesiune	Declarați ortodocși dar afiliați altor culte, neoprotestante	Declarați ortodocși dar afiliați altor culte, neoprotestante	Foști romano-catolici afiliați în mare parte cultului adventist	Romano-catolici
Limbi vorbite (în ordinea frecvenței de utilizare)	Romani, română, maghiară	Romani, română, maghiară	Romani, maghiară, română	Maghiară, română (foarte rar)
Meserii predominante	Comercianți, agricultori, tinichigii	Agricultori	Comercianți (lână, covoare, perdele)	Constructorii
Principale surse de câștig înainte de 1989	Angajați în întreprinderi de stat și CAP	Angajați la CAP, comerț cu sticle și borcane prin sate	Comerț prin țară (cu autorizație)	Angajați în șantiere
Principale surse de câștig în prezent	Munci sezoniere asociate migrației în Ungaria: comerț (cu pantofi), agricultură, construcții-tinichigerie	Muncă (cu ziua) în agricultură la nivel local (și uneori în Ungaria)	Comerț în țară și în Ungaria	Zilieri în agricultură și în construcții, în mare parte pe plan local

Din conversațiile cu membri acestor grupuri am observat o constantă a discursurilor unora despre ceilalți:

- situarea pe o poziție de superioritate a propriului grup și negarea/estomparea calităților altor grupuri sau
- situarea propriului grup pe o poziție de inferioritate însoțită de atribuirea unor comportamente “negative”(furt, scandal, dezorganizare, neseriozitate) altora, percepți totuși “superiori”.

Întrebarea de la care am început studiul a fost: care este fundamentul acestor atribuiri negative și ce rol joacă orientările valorice și comportamentele, specifice unei comunități, în trasarea diferențelor dintre categoriile de rromi luate în analiză ?

Răspunsul la această întrebare îl constituie tocmai cercetarea de față.

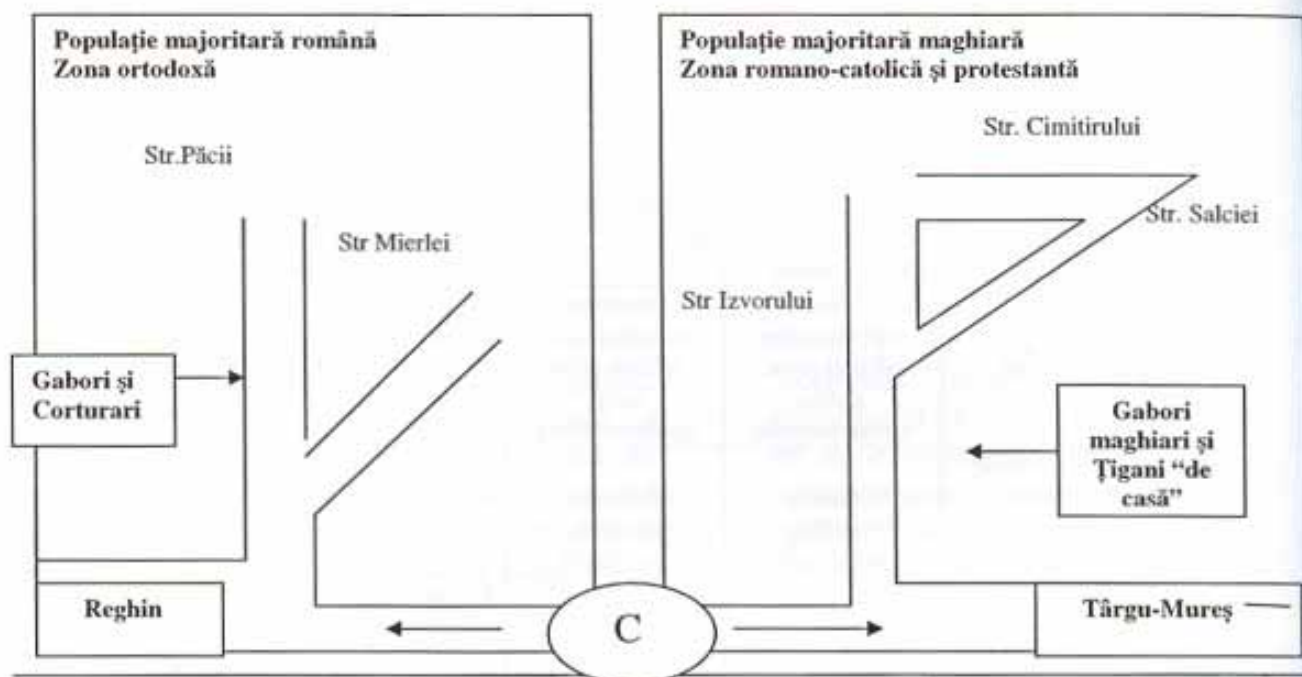

Figura 1. Localizarea grupurilor de rromi în satul Sângeorgiu de Mureș

Premise teoretice și metodologice

Pentru a studia comparativ procesele de identitate ale comunităților de rromi avem nevoie de o perspectivă interacționistă care să releve atât diferențele inter-grupuri cât și organizarea internă a similarității. Organizarea socială a diferenței este analizată de Fredrik Barth iar elementele de construcție simbolică a similarității constituie obiectul de investigație al lui A.P.Cohen.

Barth analizează cum apar și cum se mențin/impun forme sociale colective. Dat fiind că lumea socială este înaintea de toate o lume de indivizi, înțelege colectivitățile ca fiind născute în și din interacțiunile dintre aceștia. În viziunea acestuia grupurile etnice sunt categorii de atribuire și de identificare de către actorii înșiși care își organizează interacțiunea⁴.

Spre deosebire de primordialisti, Barth consideră cultura mai degrabă un rezultat decât o caracteristică primară a organizării grupului etnic. Cultura unui

grup sub influența condițiilor ecologice determină o serie de forme instituționalizate deschise. Acestea reprezintă grupul etnic și îl diferențiază de alte grupuri cu care interacționează.

Conținuturile atribuirilor vehiculate între două sau mai multe grupuri aflate în interacțiune sunt seturi de trăsături sociale și culturale considerate ca semnificative de către actori. Aceste trăsături nu sunt în mod necesar trăsături obiective ci caracteristici colective de ordin subiectiv supuse schimbării și negocierii, în funcție de anumite scopuri practice bine încadrate. Atribuirile etnice sunt relevante prin faptul că opun și în același timp creează punți de legătură între grupurile etnice, fenomenul fiind înregistrat de Barth cu termenul de "dihotomizare".

Conținuturile culturale ale dihotomiilor etnice pot fi împărțite, în scopul analizei, în două categorii de elemente:

- a) semne deschise (overt signs) - trăsături pe care oamenii le caută

⁴ Barth, 1969, p.10

la alții sau le arată celorlalți pentru a-și prezenta identitatea (îmbrăcăminte, limbă, arhitectură, stil general de viață);

- b) orientări valorice de bază - standarde de moralitate și excelență prin care performanța este judecată⁵

În concepția lui Barth granița reprezintă elementul definitoriu al grupului etnic, care permite în cadrul acestuia criterii de identificare comună. Doi membri ai aceluiași grup etnic sunt implicați în mod fundamental în același joc iar între ei există un potențial de diversificare și expansiune a relațiilor sociale care poate acoperi toate sectoarele de activitate. Pe de altă parte, o dihotomizare a altora ca străini, ca membrii ai altui grup, implică o recunoaștere a limitelor înțelegerii, diferențe în criteriul de judecare a performanței și o restrângere a interacțiunii la sectoare de înțelegere comună și de interes mutual. Persistența grupurilor în contact implică nu numai criteriul și semnalele de identificare dar, de asemenea, o structurare a interacțiunii, care permite persistența diferențelor culturale, ducând astfel la menținerea graniței.

Barth dezvoltă o *tipologie a relațiilor inter-etnice din perspectivă ecologică*. Când două sau mai multe grupuri se află în contact, relațiile dintre ele pot lua una din formele următoare:

- a) pot ocupa nișe distincte în mediul natural și să se afle într-o competiție minimă pentru resurse-interdependență limitată, articulată în sectoarele comercial și ceremonial-cultural;
- b) pot monopoliza teritorii separate și să se afle într-o competiție pentru

resurse-interdependență articulată în sectorul politic în special;

- c) își pot procura reciproc bunuri și servicii importante ocupând nișe diferite-interdependență strânsă într-o varietate de câmpuri posibile de articulare ;
- d) pot fi într-o competiție parțială în cadrul aceleiași nișe-cu timpul un grup poate lua locul altuia sau se poate dezvolta complementaritatea și interdependența.

Un loc aparte în situațiile etnice îl ocupă în analiza lui Barth grupurile minoritare și grupurile paria (de exemplu, anumite categorii de țigani). Acestea din urmă sunt grupuri respinse activ (discriminate) de către populația gazdă din cauza comportamentului sau caracteristicilor condamnate. Identitățile acestor grupuri au impus anumite definiții ale situațiilor sociale astfel încât interacțiunea cu alții este mult restrânsă.

Ca o continuare a teoriei lui Barth, modelul lui Anthony Cohen, de "construcție simbolică" a identităților comunitare și a altor identități colective, pune accentul pe noțiunea de "comunitate" care cuprinde noțiunile de similaritate și diferență, pe cele de "noi" și "ei".

Comunitatea este mai degrabă un fenomen de natură culturală (accentul cade asupra aspectelor mentale și cognitive), decât structurală. Privind în afară, dincolo de graniță, oamenii construiesc ceea ce văd în termenii propriilor stereotipuri.

Membrii comunității își însușesc cultura prin învățarea simbolurilor, fapt care permite o abstractizare necesară a indivizilor și colectivităților. Referitor la simboluri Cohen consideră că acestea nu exprimă atât semnificații, cât dau capacitatea de a exprima semnificații. Un simbol poate fi împărtășit de toți membrii unei comunități dar semnificația sa variază în funcție de orientările

⁵ "Since belonging to an ethnic category implies being a certain kind of person, having that basic identity, it also implies a claim to be judged, and to judge oneself, by those standard that are relevant to that identity" (F.Barth, op.cit. p.14)

membrilor asupra sa. Semnificațiile sunt tranzacționate în interacțiunea socială.

Comunitatea devine o construcție selectivă a trecutului (tradiției) care răspunde exigențelor contemporane. Experiența membrilor funcționează ca un model al realității care îi ajută să se orienteze la realitățile prezentului. Comunitatea devine astfel un cadru de reprezentare a identității oamenilor și un depozit de semnificații.

Pornind de la aceste considerații teoretice voi iniția un demers deductiv-analiza proceselor de construcție identitară- într-un context multiethnic din centrul Transilvaniei.

Figura de mai jos reflectă corpusul teoretic al celor doi autori menționați reprezentând, în același timp un cadru posibil de analiză a proceselor de construcție identitară. În continuare vom explica elementele schemei, cu observația că legătura dintre concepte (săgețile) nu indică neapărat o relație de tip cauză-efect ci mai degrabă o relație de succesiune.

În linii mari o comunitate dintr-o anumită regiune având un set de *constrângeri și*

oportunități ecologice date (așezarea în teritoriu, respectiv nișele care rezultă din această așezare) va fi stimulată să *interacționeze peste graniță* (cu alte comunități) pentru a atinge anumite scopuri practice. Ca efect major al interacțiunilor, comunitatea reușește să se compare cu celelalte, adică în primul rând să identifice diferențele printr-o serie de auto- și hetero-atribuiri, care vor duce la *menținerea granițelor*.

Polarizarea va conduce la construirea unor *similarități* în cadrul comunității prin intermediul interacțiunilor. Rezultatul interacțiunilor și *organizării interne a grupului*, sub influența constrângerilor/ oportunităților ecologice, sunt elementele de *cultură comunitară*, care sunt exprimate în *forme instituționalizate deschise* (comportamente și practici sociale). Astfel o comunitate interacționând cu o alta și diferențându-se de aceasta, reușește să-și formeze o cultură proprie care să-i confere o identitate împărtășită de membrii săi și recunoscută sau nerecunoscută de alții.

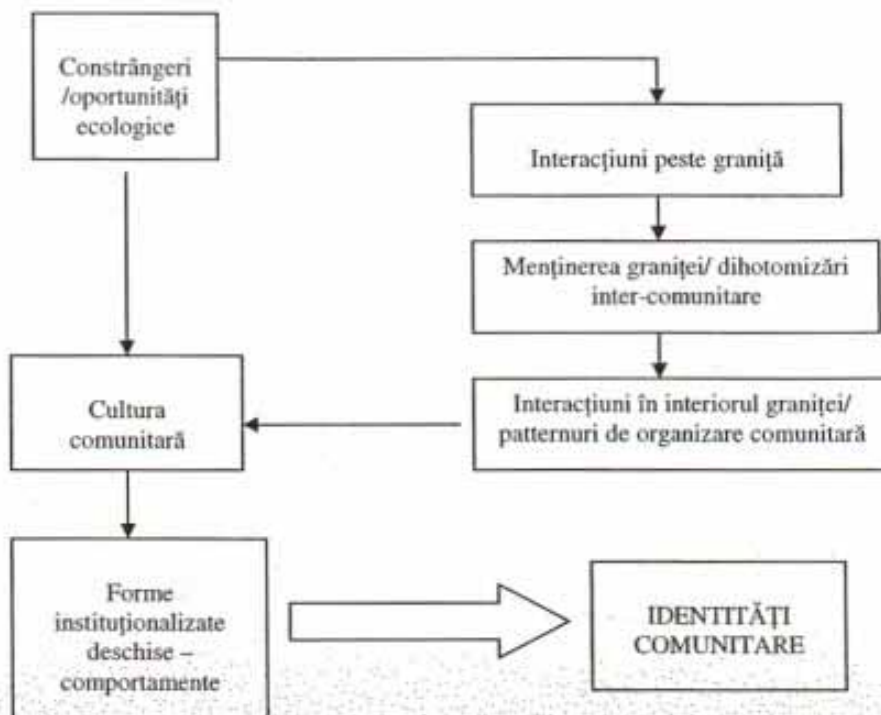

Figura 1. Concepte-cheie în explicarea procesului de construcție a identităților comunitare

În cercetarea de față am folosit interviuri semistructurate și observații nesistematice. Am aplicat ghiduri tematice atât individual, cât și la nivel de grup. Prin interviul individual am obținut informații cu privire la anumite trasee de mobilitate, aranjamente matrimoniale, organizare a muncii, consumul propriu, stil de viață, cât și modul de relaționare cu alții, în general despre strategiile individuale/familiale de viață.

Prin interviurile de grup am încercat să pun în evidență reguli ale interacțiunii, atribuirii și hetero-atribuirii, cât și orientări valorice de bază care vor sublinia diferențele culturale dintre comunități.

S-au folosit și o serie de interviuri cu reprezentanți instituționali, în sensul sublinierii interacțiunii comunităților de rromi atât cu comunitatea română, cât și cu cea maghiară.

Constrângerile și oportunitățile zonelor în care trăiesc rromii

După cum am mai spus, satul Sângeorgiu de Mureș este împărțit teritorial în două zone (în funcție de populațiile etnice) : zona maghiară (din centru spre Târgu Mureș) și zona română (din centru - spre Reghin). Primul criteriu al acestei distribuții spațiale se suprapune cu un altul - apartenența confesională a populațiilor din cele două zone (zona protestantă - romano-catolică și zona ortodoxă). În fiecare din aceste zone există câte două străzi unde sunt situate două populații de rromi (Păcii/Mierlei în zona română și Izvorului/Cimitirului/Salciei în zona maghiară). În cadrul acestor grupuri de rezidență, după cum vom vedea, există mai multe comunități distincte: "gabori" și țigani "corturari" - zona Păcii; "gabori" maghiari și țigani de casă - zona Cimitirului

Un alt element important este faptul că, strada Păcii/Mierlei se află în proximitatea fostului C.A.P, iar cealaltă

în proximitatea instituțiilor publice ale localității (primărie, dispensar, școală). Astfel oportunitatea s-a exprimat în faptul că cei de pe Păcii au lucrat la C.A. P - majoritatea femeilor, o mare parte din bărbați lucrând și în construcții. Referitor la "gaborii" din zona română, aceștia au o serie de meserii tradiționale care au fost transmise din tată în fiu, neinstituționalizate. Acestea sunt potcovitul, tinichigieria (fabricarea "ciotânelor", jgheaburi pentru case). După 1989 realizează o serie de deplasări în străinătate atât pentru muncă sezonieră (în agricultură sau construcții) cât și pentru comerț. Meseriile tradiționale devin activități complementare și mai puțin valorizate comparativ cu practicile asociate migrației. O altă schimbare care a intervenit după 1989 a fost că, o mare parte din țiganii de pe strada Păcii, neavând terenuri agricole în proprietate, au fost nevoiți să lucreze ca zilieri pe terenurile agricole ale românilor. Munca în agricultură și zona în care locuiesc i-au determinat pe aceștia să aibă contacte mai dese cu românii, comparativ cu alte etnii, și să se compare cu aceștia în multiple privințe. Ocazional practică și munci asociate construcțiilor, nefiind însă calificați pentru aceste meserii care, se pare, sunt învățate ("furate") de la țiganii maghiari sau alți meseriași din localitate. Toate aceste ocupații cât și localizarea fiecărei comunități pot fi tratate ca modalități distincte de adaptare la mediul social (constituit în principal din populațiile majoritare de maghiari și români).

În zona Izvorului/Cimitirului/Salciei întâlnim două comunități de rromi ("gabori" maghiari și țigani "de casă" maghiari) care ocupă, de asemenea, nișe distincte. Așezarea în zona maghiară presupune o serie de contacte cu populația majoritară din zonă. Mai concret, acest lucru se poate observa la țiganii "de casă" care au ocupații

asemănătoare (constructori) maghiarilor și vorbesc limba maghiară. Astfel de meserii indică un anumit grad de asimilare a țiganilor "de casă" din zonă. Cât privește "gaborii" maghiari, ei au migrat din Harghita în anumite perioade de timp, instalându-se în zona ocupată de rromii maghiari.

Țiganii "de casă" au lucrat înainte de 1989 la TCM în construcții având meserii dobândite în școli și sunt în general zidari și zugravi. Se pare că această categorie de țigani este prima sedentarizată în Sângeorgiu, de unde și nivelul mai înalt de asimilare⁶ de către populația maghiară. "Gaborii" din aceeași zonă s-au ocupat, înainte de 1989 cu comercializarea covoarelor, perdelelor, lăni, pe care le vindeau în diferite zone ale țării, având autorizații pentru aceste activități. După 1989, aria de comercializare a acestor produse se extinde și pe teritoriul Ungariei, ei fiind perioade lungi de timp plecați din localitate. În timp ce "gaborii" și-au dezvoltat nișa specifică, țiganii "de casă" și-au pierdut-o parțial, fiind în număr mare disponibilizați din întreprinderile de construcții în care lucrau. Tot atunci o mare parte dintre țiganii "de casă", care locuiseră în cartierul de blocuri din Sângeorgiu, revin în zona de origine – strada Cimitirului și Salciei în special – ca urmare a costurilor prea mari de consum. Se produce astfel o "sărăcire" a țiganilor "de casă" maghiari, care îi determină să lege relații cu "gaborii" din zonă: prestează diferite munci ca zilieri sau sunt angajați pe durata lucrărilor în construcții.

Schimbările petrecute după 1989 mai ales în privința ocupațiilor comunităților

de rromi au determinat anumite modele de interacțiune între acestea. Astfel unii dintre țiganii "gaborii" de pe strada Păcii lucrează și ei frecvent ca tinichigii la casele construite de "gaborii" maghiari de pe strada Cimitirului.

Dintr-o perspectivă ecologică distribuția spațială și nișele ocupate de categoriile de rromi impun anumite relații între grupuri astfel:

- relația dintre țiganii "gaborii" din Păcii și "gaborii" maghiari din Cimitirului este mai degrabă una de competiție pentru resurse în domeniul comercial în care cele două categorii se suprapun uneori; există însă și un domeniu - tinichigeria - în care cei dintâi (țiganii "gaborii" din Păcii care fac "ciotârne") prestează servicii celor din urmă care depind, într-o anumită măsură, de mâna lor de lucru;
- relația dintre țiganii "de casă" maghiari și "gaborii" maghiari se situează în al treilea caz descris de Barth: își procură reciproc bunuri și servicii importante, ocupă nișe diferite, dar în interdependență strânsă⁷. Țiganii "de casă", în lipsa locurilor de muncă, sunt nevoiți să lucreze în construcții pentru "gaborii" maghiari, iar aceștia din urmă, necunoscând aceste meserii, sunt nevoiți să apeleze la ei;
- relații asemănătoare cu cea descrisă anterior se stabilesc între anumiți țigani⁸ ("corturari") din Păcii și

⁷ Barth, 1970, p. 19.

⁸ Ne referim aici la o categorie de țigani din Păcii care nu se identifică cu categoria mai "prestigioasă" a gaborilor. Ei reprezintă o categorie intermediară între "gaborii", în sensul de țigani cu mobilitate crescută, și țiganii "de casă", țigani legați în principal de terenurile agricole ale românilor. Datorită insuficienței de auto-identificare din partea acestora vom folosi ca termen ce-l reprezintă pe cel de "corturari". "Corturari" este o expresie folosită de către populațiile majoritare pentru a-i desemna pe aceștia și de multe ori ei înșiși se auto-identifică prin această denumire ("nouă ne spune corturari"). Denumirea lor se datorează caracteristicilor și mobilității părinților lor care practicau meserii nomade. Aceste caracteristici se

⁶ Asimilarea este un proces de interpretare și fuziune în care persoane și grupuri obțin amintirile, sentimentele și atitudinile altor grupuri și, prin împărtășirea istoriei și experienței lor sunt încorporați împreună cu aceștia într-o viață culturală comună (Park, Burgess, 1924, apud. Aguirre, Turner, 1998, p. 21).

români, cât și între țigani "de casă" din Cimitirului/Salciei și maghiari, în domeniul agriculturii și construcțiilor (rromii muncesc și se pot împrumuta cu sume de bani la români/maghiari). Categoriile de rromi analizate dau semnificații diferite zonelor în care trăiesc, le percep diferit. Dacă pentru țigani "de casă" propria stradă este un mediu suficient de familiar, pentru vecinii lor "gabori" aceasta devine un mediu nesigur odată cu repopularea zonei și pauperizarea țiganilor maghiari, după 1989. Situația este exprimată de "gabori" în termeni de constrângere în definirea relațiilor cu țigani de casă (încredere și toleranță slabe, distanță socială).

"Doriți să vă mutați din zonă ?

Eu când am luat aici nu erau atâția țigani din ăștia aici. Ei stătea la blocuri. Pentru posibilități, pentru consum a vândut, s-a mutat, a cumpărat câte o casuță. Dacă știam nu cumpăram nici de pomană.

Păi nu sunt și ei ca și dvs ?

Nu, eu nu pot să zic altfel că cine știe, mai sparg. Dacă nu era lipsa asta de bani acum... apoi sunt majoritatea care moare de foame." (P., țigan "gabor" maghiar, 45 ani)

Interacțiunile dintre comunitățile prezente în localitate și cele din cadrul comunităților de rromi

În cadrul acestei tematici vom analiza interacțiunile dintre comunitățile de rromi studiate cât și dintre aceștia și populațiile majoritare prezente în localitate (români și maghiari).

Ne interesează în primul rând câmpurile în care aceștia interacționează. Comunitățile de rromi interacționează

mai mult cu populațiile majoritare din zona respectivă de rezidență. Totuși, între ele există câteva domenii de relaționare, în special de tip ritualic și economic.

Referitor la câmpul ritualic contactele dintre "gaborii" din Păcii și "gaborii" din Cimitirului sunt prilejuate în principal de înmormântări.

"Când aveți contact cu "gaborii" din partea aceea ?

Contact avem mai de multe ori atunci când e caz de înmormântare (priveghi). Pentru că la fiecare priveghi trebuie să fie oameni care se ocupă cu priveghiul. Bineînțeles că oamenii aceia pot să fie și de aici și de acolo, depinde de rudele mortului. Depinde pe cine cheamă." (B.S, gabor din Păcii, 19 ani).

Aceste întâlniri nu sunt foarte dese, ele realizându-se în funcție de gradul de rudenie cu familia mortului, în funcție de prestigiul familiei/neamului defunctului sau de legăturile sociale pe care le-au avut cu acesta. Dacă nici unul dintre criteriile anterioare nu este întrunit, țigani nu se întâlnesc la priveghi

Pentru un tânăr gabor care participă pentru prima dată la acest tip de ceremonie, momentul are o semnificație foarte importantă. Lui i se poate confirma sau infirma (din partea celorlalți) identitatea de "gabor". Testarea acestuia are la bază trei criterii: este vorba în primul rând de neamul din care face parte, semnele exterioare cum ar fi îmbrăcămintea specifică, gradul de cunoaștere a limbii romani și stilul de viață al acestuia (dat de practicile legate de migrație, care sunt înalt valorizate în cercurile gaborilor). Aceste criterii sunt valabile pentru toți "gaborii", atât pentru cei din Păcii, cât și pentru cei din Cimitirului/Izvorului. Mai mult acestea devin reguli valabile și în gestionarea altor tipuri de relații dintre "gabori".

Componenta cea mai importantă a strategiilor de identificare este, așadar, neamul, noțiune destul de vagă care se

păstrează într-o oarecare măsură, ei ocupându-se mai mult cu agricultura, uneori plecând și în Ungaria la muncă sezonieră.

referă la existența în trecutul unei familii a unei persoane cu numele Gabor, statut sinonim cu cel al unui om cu o conduită ireproșabilă, muncitor, cu foarte multe legături și relații sociale, ca o consecință a stilului de viață nomad. În Sângeorgiu mai multe familii de "gabori" atribuie acest nume strămoșilor lor. Toate aceste criterii de recunoaștere și legitimare și, în ultimul rând, de împărtășire e unor experiențe comune sunt condiții esențiale pentru menținerea renumelui familiei de "gabori". În cazul în care un țigan își asumă această identitate fără un fundament real (cele trei elemente prezentate mai sus) el este marginalizat.

"Pot să zic că la o întrunire, dacă se adună mai mulți, să zicem la un priveghi, în momentul acela, într-o noapte, fiecare vorbește ce poate și în acel moment ți se aduce aminte tot neamul tău: "că tu al cui ești?". Să zicem că eu sunt de-al lui Marcu și trebuie să-i zici numele. Ei bine, deci numele trebuie să fie cunoscut nu numai în satul tău, trebuie să fie cunoscut pe o regiune mai mare. Ei bine, atunci ești devenit gabor.(...) Ei bine, dacă eu mă duc la niște persoane între "gabori" și zic cine-i, deja mă respectă foarte mult." (B.S. gabor din Păcii, 19 ani)

Pentru țiganii "de casă" maghiari înmormântarea este o problemă comunitară care este rezolvată prin mijloace comunitare. Din 1986 țiganii "de casă" au înființat o asociație pe baze informale, cu scopul întrajutorării pentru înmormântare, după un model existent în alte sate din împrejurimi (Ernei, Voievodeni). Denumirea asociației este în traducerea lor, "grup mortuar". Atunci când moare un membru se folosesc banii depuși la CEC pentru cumpărarea sicriului și locului de veci.

În comparație cu "gaborii" maghiari care preferă relațiile orizontale, cu rude, prieteni, țiganii de casă văd în asociație un mod comunitar de rezolvare a unor

probleme individuale, care implică și relații verticale. Acceptarea unui lider presupune aderarea la anumite valori care vor fi dezvoltate într-un alt capitol.

Existența în asociație a unor reguli cu caracter coercitiv determină legături puternice între țiganii "de casă". De asemenea, reflectă un anumit mod de viață (bazat pe subzistență și mobilitate teritorială și socială scăzută) și o orientare a relațiilor acestora spre interiorul comunității, spre menținerea relațiilor, comparativ cu "gaborii" maghiari care sunt orientați spre exterior, spre extinderea relațiilor cu alți "gabori" din alte zone.

Pentru "gabori" extinderea relațiilor (a capitalului social) reprezintă un mijloc pentru atingerea unui standard de bunăstare materială (capital economic) dar și a unui nivel de prestigiu dezirabil în comunitatea acestora. Nunta este o astfel de ocazie. Extinderea relațiilor sociale, înainte de a fi un mijloc, este și un scop pe care și-l propune orice gabor. Este vorba, de fapt, despre o înlănțuire de acțiuni, în care scopul uneia reprezintă un mijloc pentru o alta și care se constituie într-un proiect general de viață. În cazul nostru "gaborii" maghiari pornesc prin a umbla în scopuri comerciale prin țară și prin străinătate. Acest lucru duce la extinderea relațiilor sociale cu alți "gabori" cât și la realizarea unor profituri substanțiale. Pentru a-și menține și a-și întări relațiile, "gaborii" își construiesc case cu foarte multe camere necesare găzduirii rudelor și prietenilor în ocazii speciale cum ar fi nunțile, botezurile sau înmormântările. Nunțile gaborilor aduc venituri importante, tocmai de aceea sunt pregătite minuțios cu mult timp înainte. Participarea la astfel de evenimente cum este nunta este o obligație, iar banii dăruiți trebuie să se ridice la anumite sume (destul de mari). Nerespectarea acestei reguli presupune o depreciere a statutului social al "gaborului" iar uneori,

asociată cu alte nonconformități, poate duce la pierderea identității de "gabor".

"Și unde stau atâtea invitați ?

Păi pentru aia facem casă. De-aia facem câte 15-16 camere. La Timișoara se face cu 200 de camere. De la 70 de camere în sus. Eu n-am atâtea posibilități". (P.V., gabor maghiar din Cimitirului, 45 ani)

Invitațiile la nuntă nu pot fi refuzate prin motivul lipsei banilor. Ele implică, odată ce sunt acceptate, obligații pentru cel care invită. Dacă acesta nu returnează serviciul este posibil să piardă din relațiile sociale și prestigiul acumulate, prin nerespectarea normei reciprocității. Relațiile dintre "gabori" se bazează, între altele, și pe un nivel înalt de încredere. Împrumuturile de sume mari între "gabori" au loc atunci când cel care are nevoie de bani dovedește, prin poziția sa socială, că poate returna banii.

"Câștigați ceva ?

Da, da, sunt care le iese 5-600 milioane. Asta e ajutorul normal la noi, un mare ajutor. Că eu pun 100-150 milioane de bătaie. N-am bani, mă duc la un coleg care știu că are bani "împrumută-mă", fac nunta și îi răstorn banii. Are curaj să-mi dea că știe că scot banii și-i dau înapoi dar dacă ceream "hai mă că fac comerț... nu știu ce" nu mă servea. Pe mine mă servea că eu aduceam sac de bani, nu era problemă. Mergeam la rude, mergeam la frați, mergeam la neamuri, aduceam un sac de dolari, aduceam bani grei."(P.V., gabor maghiar, 45 ani)

Țiganii "de casă" și "corturarii" utilizează nișe specifice, fiind legați prin dependență simbiotică⁹ de alte categorii ocupaționale ("gabori", de exemplu) și de populațiile majoritare (români, maghiari)¹⁰.

În câmpul economic întâlnim diverse legături sociale, după cum urmează.

Relațiile repetate cu românii sau maghiarii le permit țiganilor să obțină împrumuturi de sume mici (50-100000 lei) dar necesare, atunci când au nevoie, mai ales în lunile de iarnă. În unele cazuri împrumuturile din timpul iernii se plătesc vara în muncă la câmp. În alte cazuri, pentru că sunt săraci, garanția că datoriile vor fi plătite sunt chiar alocațiile copiilor.

Un alt dezavantaj pe care îl au țiganii "corturari" din Păcii, în afara faptului că nu au calificări (capital uman instituționalizat), este că aceștia nu dispun nici de relațiile sociale necesare pregătirii unei plecări în Ungaria pentru muncă sezonieră și, cu atât mai puțin pentru bișniță (nu au acces la informații în privința plecărilor, nu pot obține împrumuturi mari). Comerțul în Ungaria presupune ca individul să posede, pentru început, o sumă mai mare de bani (150000 forinți) cu care trebuie să cumpere marfă din en-gros. În cazul plecării pentru muncă, în construcții sau agricultură, acesta are nevoie de o sumă care acoperă transportul. Pentru mulți o problemă este și pașaportul, pentru achiziționarea căruia nu toți au banii necesari. Deși își propun scopuri valorizate în propria comunitate, resursele lor sunt minime, astfel încât libertatea de acțiune este limitată la relațiile legate de muncă în agricultură și, ocazional, în construcții la români.

"Cu ce ai vrea să te ocupi ?

Cu bișnița asta care-i foarte bună. Mie îmi place foarte bine dar nu m-o luat nimeni cu el ca să merg să văd cum e. Dar dacă făceam treaba, altcumva era acum. Să fiu și eu ca ălălalt. La anul ce vine cred că-mi construiesc casă, o mașină, să am familia mea... vreau să plec în străinătate."(C.L., "corturar" din Păcii, 28 ani)

"Bișnița"/comercializarea anumitor produse în Ungaria este realizată în special de "gabori". Pentru cei din Păcii aceasta presupune împrumutul unor sume

⁹ Zamfir, 1993, p. 23.

¹⁰ Blom, 1970, p. 84.

importante de bani de la alți "gabori" din comunitate. Împrumuturile se fac de cele mai multe ori cu dobândă, sau cu anumite garanții, constând în obiecte de valoare. În felul acesta cei care se împrumută pentru "bișniță" își asumă un angajament riscant, deoarece vânzarea produselor în piață, luate din en-gros, se bazează pe aptitudinile deosebite ale comerciantului. Dacă banii nu sunt returnați conform înțelegerii, intervin sancțiunile, atât din partea familiei celui care l-a împrumutat, cât și din partea comunității de "gabori". În zona Păcii "gaborii" nu sunt în exclusivitate comercianți, cum este cazul celor din Cimitirului. Unii dintre ei lucrează "ciotârne", aceasta fiind una dintre meseriile lor tradiționale. "Gaborii" tinichigii din Păcii se relaționează cu "gaborii" din Cimitirului prin faptul că lucrează la acoperișurile caselor acestora. Sunt chemați la lucru deoarece sunt cunoscuți pentru priceperea lor în domeniu. Ocupând o singură nișă, cea a comerțului, "gaborii" maghiari sunt nevoiți să apeleze, pentru orice lucrare gospodărească, la alte categorii ocupaționale de romi. Pe lângă "gaborii" tinichigii din Păcii ei angajează țigani "de casă" maghiari pentru zidărie și alte lucrări în construcții. Astfel se creează o relație de relativă interdependență între "gaborii" maghiari, pe de o parte, și țiganii "de casă", pe de altă parte.

Singura resursă a țiganilor "de casă" este meseria, pe care, de cele mai multe ori, sunt nevoiți să o practice pe sume modeste sau chiar în schimbul unor produse.

Pe de altă parte relațiile economice dintre aceștia se bazează doar în puține cazuri pe încredere. Acesta este motivul pentru care țiganii "de casă" apelează foarte rar la "gabori" pentru împrumuturi, solicitându-le mai degrabă de la maghiarii din localitate la care au lucrat în agricultură sau în construcții. "Gaborii" nu angajează orice țigan "de casă",

aceștia fiind definiți ca o categorie de status inferioară, care datorită sărăciei, este înclinată spre furturi.

Limba este un element important care reglează interacțiunea fiind principalul medium de comunicare folosit regulat în situațiile în care sunt implicate identitățile etnice¹¹. Având în vedere că în Sângeorgiu există trei categorii etnice principale, romii utilizează alternativ trei limbi (română, maghiara, romani), în funcție de cei cu care interacționează și de câmpul în care interacționează. Astfel, "gaborii" din Păcii vorbesc între ei romani și, după cum am mai spus, cunoașterea limbii romani este o condiție esențială pentru acceptarea în comunitate. Asemănător stau lucrurile și la "gaborii" din Cimitirului, cu diferența că aceștia utilizează ca a doua limbă maghiara, față de ceilalți care utilizează româna. Această diferență este dată și de raporturile de proximitate spațială și de intensitate a relațiilor cu populațiile majoritare corespunzătoare zonelor lor de rezidență.

În cazul țiganilor de casă maghiari aceștia vorbesc între ei și în familie limba maghiară. A doua limbă folosită este româna, limba romani fiind foarte slab cunoscută. Având legături mai degrabă cu maghiarii și "gaborii" maghiari, utilizează frecvent limba maghiară.

¹¹ Eidheim, 1970, p. 44

Tabelul 4. Exemple de auto- și hetero-atribuire pentru comunitățile de rromi din Sângeorgiu de Mureș

Clasificatori						
Clasificați	Români	Maghiari	Țigani "corturari" din Păcii	"Gabori" din Păcii	Țigani "de casă" maghiari din Cimitirului	"Gabori" maghiari din Cimitirului
Români	-	-	"gaje"	"gaje"		"Iaco"
Maghiari	-	-		"unguri"	"gaje"	"gaje"
Țigani "corturari" din Păcii	"rromi declarați rromi"	"se duc să muncească" (ca zilieri); "rromi care sunt mult mai săraci"; "rromi nomazi care s-au sedimentat mai recent și se ocupă cu diferite business-uri așa mai mărunte"; "trăitori de pe o zi pe alta"	"noi suntem corturari, noi umblăm cu pălărie, dar n- am bani să-mi iau pălărie, asta e problema"; "deci noi de ce suntem mai lăsați jos, rromii, țiganii față de alții"; "ăștia nu știu nimic, ăștia știe să fură"; "merg, vând și merg la bar"	"corturari și căldărari"	Nu îi diferențiază de "gaborii" din Păcii, nu au definiții clare în legătură cu aceștia	Nu îi diferențiază pe "corturarii" din Păcii de "gaborii" din Păcii
"Gabori" din Păcii	Nu îi diferențiază de "corturari", vorbesc despre "rromii din Păcii"	Nu îi diferențiază pe "corturarii" din Păcii de "gaborii" din Păcii	Nu se diferențiază de gaborii din propria comunitate	"noi de aicea mergem cu ciotârme, mergem în tot satul să ne căutăm de lucru" "gaborii"ăștia care au un trecut mai bun... sunt chiar "gabori", nu se încurcă cu corturari și căldărari; "noi, gaborii păstrăm tradiția"; "gaborii sunt cei care merg în Ungaria, cei cu un trecut mai bun"	Nu îi diferențiază de "corturarii" din Păcii, nu au definiții clare în legătură cu aceștia	"ei într-un timp erau cu sticle și borcané"; "ei țigani mai murdari decât noi"
Țigani "de casă" maghiari din Cimitirului	"rromi declarați maghiari"	"meseriași – ori zugravi ori zidari"; "dacă îi cheamă ca zilieri nu vrea să	"mai eleganți ăia"; "țiganii ăia sunt mai domnoși, fiecare are	"ăia sunt chiar mai maghiari"; "moghiroșa"; "au prăvălii,	Se declară maghiari, catolici	"ei sunt deci țigani tot ungurești dar e diferență între ei și

		se ducă ăștia deloc”; “au totuși munci sezoniere și anumite venituri și cu care este câtuși asigurată existența familiei”	atelierul lui”	tinichigerii”; “mai mult lucrează acolo pe domeniul lor”; “ăia de acolo-s săraci, ăia nu-s domnoși, chiar dacă femeile lor poartă pantaloni”; “au furat chiar mai mult, au spart case”		între noi, ei umblă așa ca dvs în pantaloni”; băiaș (“nu știe tigănește”), o nationalitate asa mai căzută”; “n- avem încredere, țigani mai săraci, așa mai lefteri, mai căzuți la pământ, fără bază”
“Gabori” maghiari din Cimitirului	“ăia sunt bogați și nu știu din ce”; “sunt împodobite ... au aur”	“nici răchita nu e pom, nici țiganul nu e om”; “fac comerț și nu plătesc la stat nici un ban”		“rangește, deci e ceva diferit de noi ... că e tot un gabor, dar ei sunt mai departe de noi și din alt cartier” “sunt mai modești, chiar dacă sunt “gabori” o duc mai greu”; “îi numim “gabori” pentru că e neam de-al nostru dar nu o duc la fel de bine ca noi”	“cortorari din ăștia secui, au venit de la Gheorgheni”; “corturarii ăștia sunt separat – români, maghiari țigani este un fel aici la Sângeorgiu”; “sâmbătari, adventiști”	“noi suntem țigani “gabori”, “gabori” ungurești”; “noi suntem țigani de mătase, “gabori” de mătase, mai fini, noi nu furăm, trăim de pe munca noastră”; “noi nu suntem unguri, suntem țigani”; “la toată nația noastră se zice rrom adevărat”

Construirea diferențelor și similitudinilor comunităților de rromi (auto-atribuiri și hetero-atribuiri)

Granița simbolizează comunitatea membrilor săi în două moduri diferite:

1. perceperea ei de către oamenii din afară - fața publică și modul tipic;
2. sensul lor dat comunității reflectat din complexitatea vieții și experienței lor – fața privată și modul idiosincronic¹². Identitățile etnice sunt mai degrabă entități fluide decât unele fixe, fiind

subiecte de transformare în timpul luptei clasificatoare dintre clasificatori și clasificați¹³. Ele sunt întotdeauna construite în interacțiune și se bazează pe auto- și hetero-atribuiri realizate de membrii comunităților. De aceea voi folosi un tabel pentru a ilustra diferențele dintre auto- și hetero-atribuiri făcute de clasificatori și clasificați.

¹² Cohen, 1993, p. 74

¹³ Ahmed; Feliciano; Emigh, 2000, p. 5

Percepția populațiilor majoritare din Sângeorgiu asupra comunităților de rromi nu este atât de diferențiată precum este a acestora despre ei înșiși (fața publică și modul tipic vs. fața privată și modul idiosincratic). Populațiile majoritare nu pot percepe toate diferențele sesizate de rromi între propriile lor comunități. Nici românii, nici maghiarii nu fac diferențe între "corturarii" și "gaborii" din Păcii, în timp ce pentru ei acestea sunt de importanță majoră, indicând identități diferite.

Având în vedere standardele de performanță pe care le are o populație sedentarizată, populațiile majoritare valorizează meseriile și calificările, pe când o activitate precum este comerțul nomad practicat de gabori pare o activitate suspectă și nedemnă.

Rromii își mențin granițele prin raportare la lumea non-rromilor (gaje) și nu numai.¹⁴ Ei se raportează diferit și la alte comunități de rromi. Ceea ce este diferit de cultura comunității de referință reprezintă o amenințare pentru membrii care împărtășesc acea cultură. În cazul nostru pentru un țigan din Păcii, gabor sau "corturar", "gaje" semnifică "român" pentru că alții semnificativi pentru ei sunt românii. Pentru "gaborii" maghiari și țiganii "de casă", "gaje" semnifică "maghiar". Alții-semnificativi sunt în ambele cazuri comunitățile aflate în proximitate cu care se relaționează frecvent (muncă în agricultură, construcții), și în funcție de care simt nevoia să se diferențieze.

De asemenea, de multe ori, o comunitate de țigani nu sesizează diferențele dintre alte comunități mai îndepărtate. De exemplu, gaborii maghiari sau țiganii "de casă" nu fac diferențe între "corturarii" și "gaborii" din Păcii. "Gaborii" maghiari, pentru că interacționează doar cu "gaborii" din

Păcii, nu vor sesiza diferențe între aceștia și corturarii și îi vor trata pe toți la fel.

Astfel, interacțiunea peste graniță este cea care îi determină pe membrii comunităților de rromi să-și atribuie o serie de caracteristici dihotomice, care formează și mențin bazele unui sistem implicit de stratificare socială. În cazul nostru, după cum am văzut, există interacțiuni minime dar suficiente pentru ca aceștia să-și atribuie unii altora caracteristici negative care mențin granițele. De exemplu, observăm aceste lucruri în cazul "gaborilor", care atribuie calități negative atât celeilalte comunități de "gabori", cât și comunităților cu care conviețuiesc (de exemplu "gaborii" maghiari față de "gaborii" din Păcii și față de țiganii "de casă").

Grupurile etnice sunt categorii sociale care dau o bază pentru categoria de status și relațiile inter-etnice sunt organizate prin referire la astfel de statusuri¹⁵. În cazul "corturarilor" din Păcii, aceștia fiind în competiție pentru resurse cu țiganii de casă și, având în acest sens o serie de nereușite, îi vor considera pe țiganii de casă maghiari ca având un status ocupațional superior lor (a se vedea tabelul 4). În cadrul aceleiași zone de rezidență (strada Păcii/Mierlei) "corturarii" sunt percepuți de către "gaborii" ca o categorie inferioară, dar în această situație inconsistența de status este pusă pe seama trăsăturilor insuficient exprimate pe care trebuie să le aibă un "gabor". Nebeneficiind de resurse suficiente (capital uman, social, economic), "corturarii" nu reușesc să practice o anumită meserie, să plece în Ungaria și să se îmbrace precum "gaborii". Pe lângă acestea un criteriu important, poate cel mai important din perspectiva "gaborilor", este prestigiul "neamului", istoria familială. Pe aceste baze "gaborii" le atribuie caracteristici

¹⁴ Clewett, 2000, p.4

¹⁵ Eidheim, 1970, p. 39

negative în scopul de a se diferenția de aceștia (menținerea graniței), determinându-i să-și însușească identitatea de "corturar".

"Noi suntem corturari, așa se spune la noi. Țigani de pălărie, noi umblăm cu pălărie. Dar n-am bani să-mi iau pălărie, asta e problema".(C.L. "corturar" din Păcii, 28 ani)

"Gaborii știu care au un trecut mai bun... sunt chiar gabori, nu se încurcă cu corturari și căldărari". (B.S. gabor din Păcii, 19 ani)

Granițele grupurilor-paria sunt cel mai puternic menținute de excluderea populațiilor gazdă. În cazul nostru grupurile-paria sunt reprezentate de comunitățile de romei. "Corturarii" sunt acea categorie care primește o serie de atribute negative atât din partea "gaborilor", cât și din partea românilor. Acestea sunt preluate și asimilate de "corturari" care, în acest mod, ajung să dețină în interacțiune cu "gaborii" identitatea de "corturar", iar în contactele cu românii pe cea de "țigan-țigan".

Astfel de diferențieri le regăsim în cadrul comunității de "gabori" din Păcii. Acestea constă în caracteristici ocupaționale. "Gaborii" tinichigii nu se încadrează în criteriile de performanță stabilite de comunitatea de "gabori" migranți. Prin faptul că practică meseriile tradiționale în zona de rezidență sau localitatea natală această categorie capătă un status inferior în comunitatea de referință. Practica tinichigeriei prin satele apropiate a devenit o practică învechită care nu mai corespunde noilor criterii de definire a "gaborului" migrant în Ungaria. Indicatorul unui status înalt pentru "gabori" este, pe lângă istoria familială (neamul), migrația în Ungaria pentru comerț. Acesta este un exemplu de redefinire și negociere internă a identității odată cu schimbările aduse de momentul 1989.

Realitatea socială din Sângeorgiu verifică afirmația că în sistemul social toate sectoarele de activitate sunt organizate în statusuri deschise membrilor unui grup majoritar în timp ce sistemul de status al minorității are relevanță doar în relațiile din cadrul minorității și doar în anumite sectoare de activitate¹⁶.

Indivizii se definesc pe ei înșiși prin referire la un altul semnificativ. Comunitatea își derivă sensul prin opunerea sinelui său altuia dar și din juxtapunerea sa cu altele într-o relație mai largă. Aceste interacțiuni între comunități prin care se mențin granițele vor determina modele specifice de organizare internă ce conturează pattern-uri culturale specifice. Această temă va fi analizată în secțiunea următoare.

Elemente de cultură comunitară

Dacă până acum ne-am ocupat de relațiile dintre diverse grupuri de romei și de diferențele determinate de acestea, în continuare vom focaliza analiza asupra organizărilor interne ale comunităților. Vom încerca să subliniem elementele relevante pentru cultura unei comunități.

Semnele deschise sunt primele atribute sub care se prezintă cultura unei comunități.

În cazul "gaborilor" maghiari din Cimitirului primele semne observabile sunt cele legate de vestimentație (pălărie cu boruri largi, vestă, cămașă albă, pantofi și pantaloni negri și poartă mustață – bărbații, iar femeile – fuste lungi și colorate, capul acoperit cu basmale). Vestimentația este un criteriu important de distinctivitate, considerat astfel chiar de "gabori". Vorbesc în familie limba romani, iar în alte ocazii, cel mai frecvent, maghiara, au case mari, cu multe camere și în general cu două niveluri. Ocupațiile legate de comerț le

¹⁶ Barth, 1970, p.31

permit un grad mare de mobilitate atât în țară cât și în străinătate, care le imprimă un stil de viață specific.

“Gaborii” din Păcii se disting de primii prin faptul că vorbesc a doua limbă, mai frecvent, româna, iar casele acestora sunt mai modeste. Ei se ocupă atât cu comerțul cât și cu tinichigeria, agricultura și au o mobilitate mai restrânsă.

“Corturarii” din Păcii nu au vestimentația “gaborilor”, se ocupă cu agricultura și comparativ cu “gaborii” sunt mai degrabă sedentari și săraci.

Țigani “de casă” maghiari se diferențiază de “gabori” în general prin faptul că nu au costumație specifică (femeile poartă pantaloni), nu cunosc limba romani și vorbesc în special maghiara. Au calificări de constructori, dar lucrează ca zilieri, având un mod de viață sedentar.

Valorile accentuate de rromi, care conferă identitate, diferă în funcție de comunitate. În cazul “gaborilor” din Păcii, criteriile de identificare a unui “gabor” sunt portul, limba, familia din care descinde și meseria.

“Dar ce se întâmplă cu cei care se dau drept “gabori” și nu sunt ?

Ei bine, să zicem că e o adunătură de “gabori” și el merge în adunătura aceea. Ei bine, el este diferit, fiecare dintre ei îi cunoaște neamul, strămoșul și nu fac aceleași conversații ca între gabor între gabor. Deci nu este luat la același nivel. E diferit, e mai jos și chiar dacă are hainele acelea. Trebuie să ai și o tradiție, să ai un trecut așa mai îndelungat.

.(B.S., “gabor” din Păcii, 19 ani)

“Neamul” reprezintă una dintre sursele prestigiului și relațiilor sociale – este cel mai important criteriu de identificare. “Gaborii” acordă o atenție deosebită reproducerii prestigiului familial; în acest sens un membru al familiei devine o emblemă pentru întregul neam. Atitudinile celorlalți față de acel

membru emblematic se transferă asupra tuturor membrilor familiei care, în principiu, vor fi tratați identic, până la proba contrarie (când nu mai corespunde criteriilor de identificare a unui “gabor”). Portul și limba sunt semnele exterioare ale celui care păstrează și respectă obiceiurile. Meseria trebuie să fie una care aduce profituri mari și este de obicei practică la mari distanțe de casă. Cu cât un “gabor” este mai mobil cu atât el este mai apreciat de către confracții lui. Această mobilitate îi asigură o multitudine de relații sociale.

Observăm la “gabori” în general o raportare slabă la instituții, problemele fiind rezolvate prin intermediul propriilor rețele, în timp ce la “corturari” și țigani “de casă” există o anumită dependență față de acestea. Aceștia din urmă, de exemplu, merg frecvent la Primărie pentru ajutoare sociale, la școală pentru alocații și alte tipuri de ajutoare ocazionale. Sărăcia acestora este motivată de ei prin dezinteresul cu care îi tratează instituțiile publice locale. Această incapacitate de a-și rezolva propriile probleme și de a comunica cu reprezentanții instituționali face simțită nevoia de intermediari, lideri comunitari care să le reprezinte interesele și să le rezolve incidentele.

“Dar noi, țigani aștia din comună nu avem nici un parlament, noi nu am votat cu nici un țigan. Avem consiliu popular român. Dar noi am vrut să avem dar l-au pus pe altul. A pus pe unul care nu era de aicea din comună, era pocăit, a venit unul din ăia. Și l-am dat afară. Noi nu avem nici un responsabil, nici pe stradă nici în sat. Suntem o mie și ceva de fumuri de țigan. Dar fiecare nu lucrează, fiecare e liber profesionist.”(R.S., “corturar” din Păcii, 50 ani)

“Gaborii” sunt, dimpotrivă, suspicioși și, unii dintre ei, împotriva recunoașterii

unui lider local. Având în vedere că practică o economie informală, dependența "gaborilor" față de instituții este minimă. Activitățile lor implică un nivel de risc (veniturile lor nu sunt constante, nu sunt sigure) mai ridicat, dar sunt foarte profitabile. Pentru membrii comunității de "gabori" contează foarte mult nivelul de autonomie, libertatea de acțiune, modul în care își folosesc resursele pentru obținerea unor profituri.

Țigani "de casă" din Cimitirului nu sunt înclinați spre a se duce în Ungaria atât de des cum fac de exemplu "gaborii". Au o mobilitate socială destul de scăzută, având o atitudine de conservare a statusului ocupațional: *"Eu am meserie, nu trebuie să mă duc în Ungaria"* (țigan de casă, Izvorului, 55 ani). Ceea ce presupune din punctul lor de vedere că numai cei care nu au o pregătire profesională instituționalizată se simt nevoiți să plece în Ungaria. Tocmai de aceea sunt denumiți și "de casă", pentru că meseriile lor au fost deprinse în cursul asimilărilor succesive făcute de maghiari și români, acestea oferindu-le un cadru formal de lucru și în zonele de rezidență. Comparativ cu țigani "de casă", "corturarii" sunt dispuși să accepte slujbe "de jos", cum ar fi cele de gunoieri, plătite modest.

Țigani "de casă", pentru a-și rezolva problemele individuale, familiale, apelează la forme de asociere comunitară informală. După cum am mai spus, ei au o asociație de întraajutorare a membrilor pentru înmormântare. Fiind o acțiune colectivă presupune că inițiativa individului este limitată de regulile și prescripțiile asociației, scopul acesteia nefiind unul productiv, ci unul de distribuire a unor resurse minime în caz de nevoie. Pentru membri funcțiile asociației devin substitute ale ajutorului instituțional.

"Ne ajutăm între noi, dacă nu ne ajută statul, nici primarul"(H.L. țigan "de casă", casier asociație, 52 ani)

Forma de asociere practică de țigani "de casă" indică o orientare egalitaristă – distribuție egală a resurselor, dar și contribuție egală, absența ierarhiei sociale interne. Asocierile țiganilor "de casă" diferă de cele ale "gaborilor". În primul rând "gaborii" acționează, se asociază în scopuri productive (de exemplu, acordă împrumuturi cu dobândă celor care vor să plece pentru comerț în Ungaria, formează grupuri de migranți, comercianți, realizează alianțe matrimoniale care sunt surse importante de relații și prestigiu). La "gabori" (Păcii și Cimitirului) există noțiunea de ierarhie, bine fundamentată pe criteriile anterior amintite, luând în calcul diferențele de status între familiile de "gabori". Foarte vizibile la gabori sunt strategiile de reproducere familială ilustrate prin accentul care îl pun pe obiceiuri și menținerea lor, diferențiindu-se de "corturarii" și țigani "de casă". Pentru a-și reproduce prestigiul familial, relațiile, obiceiurile, averea, "gaborii" pun accent pe viitorul copiilor.

"Ce părere ați avea dacă băiatul dvs și-ar tunde mustața sau n-ar mai purta pălărie ?

Și asta e un obicei, nu se lasă obiceiul. Dacă el bărbiereste mustața femeia trebuie să ia pantalonii. E rușine. *Care este cel mai important lucru din viața dvs ?*

Ca să cresc copiii să fie țilivizați, să se poarte așa cum scrie Cartea, să n-aibă conflict cu nimeni. Să am niște hruști ca lumea, adică să aduc nore de la țigan valoros, nu de orișunde. Matale ești om bogat și vreau să dau ficior de-al meu pe fata matale. Matale ești miliardar. Pe mine nu mă încălzește banii matale, deci trebuie să fii matale din copilărie un om bun și să fii crescut ca lumea, nu un

boschetar.” (P.V., “gabor” maghiar, 45 ani)

Apartenența la un anumit cult, cât și participarea activă în acea organizație, ne indică un anumit stil de viață. “Gaborii” și “corturarii” din Păcii se declară ortodocși (datorită modului de viață simbiotic cu românii), deși frecventează destul de rar biserica ortodoxă. Recent ei sunt în atenția unei organizații religioase neoprotestante care îi vizitează săptămânal și împart ajutoare (în special “corturarii”). Aderența la o astfel de organizație reflectă un mod de viață dependent de instituții. Într-un mod asemănător (datorită modului de viață simbiotic cu maghiarii) țiganii “de casă” se declară romano-catolici. Această apartenență le întărește și mai mult identitatea proiectată (cea de maghiari).

“Am auzit de Sângeorgiu țigănesc și i-am întreat și ei... nu, de ce, noi nu suntem țigani pentru dumneavoastră, noi suntem catolici pentru dumneavoastră. Între noi suntem țigan dar aici în sat suntem cetățean. Cetățeni și catolici. Noi nu avem în sensul ăsta nici o preferință. Dacă mergem noi de fapt vorbim unguște, suntem unguri și între noi suntem țigani.” (B.L. preot romano-catolic)

Spre deosebire de cele trei categorii care își asimilează identitățile religioase ale populațiilor majoritare din zona de rezidență, “gabori” maghiari au aparținut de romano-catolici; actualmente sunt afiliați cultului adventist și/sau cultului “Martorii lui Iehova”.

Referindu-ne la ceea ce am spus la începutul acestei secțiuni, elementele culturale prezentate (semne deschise și orientări valorice de bază), devin simboluri ale comunității. Simbolurile permit interpretarea și dau scop celor care le folosesc. Simbolurile pot da medium-ul prin care indivizii experimentează și își exprimă atașamentul lor față de o societate fără să-și ignore individualitatea

(“gaborii” sunt atașați de aceleași simboluri, dar se situează pe poziții ierarhice diferite).

Exprimarea simbolică a comunității se referă la un trecut prezumtiv sau la o tradiție care este de fapt o construcție selectivă a trecutului care rezonază cu influențele contemporane. “Gaborii” au reprezentări clare ale trecutului familiei, “neamul” fiind o primă bază de identificare; vestimentația și limba joacă și ele un rol important. La acestea se adaugă orientările valorice: orientarea spre profit, relații, importanța legitimării. În cazul țiganilor “de casă” simbolurile sunt date de vestimentație, limbă, calificări/ocupații, orientările egalitariste. “Corturarii”, a căror identitate este mai degrabă construită în interacțiune cu “gaborii”, simbolurile lor comunitare sunt afirmate în opoziție cu cele ale “gaborilor”. Acestea ar putea fi “neamuri” mai puțin cunoscute, ocupațiile de zilieri, în special în agricultură (nu în comerț), mai degrabă sedentari (nu pleacă în Ungaria), nu poartă vestimentația “gaborilor”, sunt foarte săraci.

Astfel, membrii comunității își găsesc identitățile lor ca indivizi prin ocuparea spațiului social al comunității.

Comportamente instituite în cadrul comunităților de rromi

O comunitate, ca și individul, se poate comporta în anumite feluri în funcție de altele semnificative. Aceste comportamente sunt instituite pe baze culturale la nivel de comunitate (o serie de orientări valorice pe care le dețin indivizii atunci când realizează anumite acțiuni).

Astfel, în funcție de comunitate, de cultura acesteia vom observa diferențe la nivelul comportamentelor productive, comportamentelor de consum și comportamentelor de status.

Referindu-ne la *comportamentul productiv* comunitatea "gaborilor", atât cei din Păcii, cât și cei din Cimitirului au cele mai elaborate strategii în acest sens, ei fiind orientați spre o logică a dezvoltării care devine propria rațiune de a fi. În mare parte nu dispun de calificări, ocupându-se în special cu comerțul. În cazul "gaborilor" din Păcii unii dintre aceștia se mai ocupă și cu tinichigieria, una dintre meseriile lor tradiționale.

Comerțul, pentru romii, este una dintre cele mai profitabile activități (veniturile sunt mai mari comparativ cu orice altă activitate întreprinsă de romii din localitate), fiind strâns legată de migrație, iar cea mai puțin productivă este munca în agricultură ca zilier, întâlnită la țiganii "corturari". Pentru "gabori" ocupația este veche, fiind identificată înainte de anii '90, când aceștia au început să comercializeze o serie de produse prin satele apropiate. A fost un început pentru activitățile comerciale prin acumularea de resurse bănești care au fost reinvestite. Mai nou aceștia și-au extins aria de activitate, plecând și în străinătate (în Ungaria în special). Această extindere a ariei de migrație, cât și modalitățile de investiție pe care le presupune această activitate repetată au dus la impunerea unui nou pattern de productivitate, care redefinesc standardele de evaluare a performanțelor comunitare. Comerțul în străinătate este un gen de adaptare la oportunitățile structurale ("deschiderea" granițelor, după 1989). Aceasta pare a fi sursa noilor diferențieri pe care "gaborii" le definesc în cadrul propriei comunități: "gabori" tinichigii, care lucrează în satele apropiate, cu un status inferior față de "gaborii" comercianți în străinătate.

Cum au început să facă comerț (cei din Păcii) ?

Au vrut ca să câștige mai mulți bani. Și au mers cu autobuzul – bineînțeles că la început nu au avut bani ca să aibă mașină. Și-au luat lână,

plapume și s-au dus și le-au vândut. Chiar au stat săptămâni întregi acolo pe sate la chirie. După ce au venit acasă cu banii aceia i-au investit în tot mai mult. Tata a luat o mașină. După ce au luat o mașină și-au luat carnet și au mers patru inși pe sate. Așa se modernizează.

Dar acum nu mai merge nimeni pe sate de aici de la voi ?

Nu, acum majoritatea au plecat în Ungaria, e mai ușor să meargă acolo să câștige." (B.S., "gabor" din Păcii, 19 ani)

Cu un status inferior "gaborilor" tinichigii se situează "corturarii", care muncesc mai mult în agricultură decât în construcții și mai mult în zona lor de rezidență decât în Ungaria. Neavând calificări, ei sunt nevoiți să muncească în agricultură (eventual în Ungaria), veniturile obținute în acest mod fiind mult mai scăzute decât cele obținute în construcții (muncă sezonieră). Ziua de lucru în agricultură, în Sângeorgiu, variază între 40000 și 100000 lei, în funcție de tipul de muncă (coasă, săpat, căpălit, cules). În Ungaria, ziua de muncă în agricultură este plătită aproape de trei ori mai mult (cel puțin 2500 forinți=aproximativ 250000 lei). Migrația în Ungaria, pentru muncă sezonieră este una dintre puținele modalități prin care "corturarii" își asigură un trai mai bun.

"Ce fac în Ungaria ?

Depinde de familie că sunt familii care merg la lucru și familii care merg la bișniță.

În timpul verii sunt preferate meseriile (zidărie) sezonierii sunt plătiți mai bine decât cei care merg tot anul

Cum sunt plătiți acolo ?

Sezonierii au un preț mai mare (pe lună). Merg o lună, două și pot să zică că ăla ia peste 5 mii forinți, și ăla care e permanent ia 2000-2500. Sezonieri la cărămidă care e cea mai bine plătită și la zidari, în general construcțiile." (B.S., "gabor" din Păcii, 19 ani)

Plecările în Ungaria pentru comerț presupun investirea unor sume mari de bani pentru plecare, față de cele pentru muncă sezonieră, similar sunt diferențiate și profiturile. Astfel, în cazul în care nu dispun de toată suma, atât "gaborii", cât și "corturarii" apelează la împrumuturi (cu sau fără dobândă). În cazul "corturarilor", sumele împrumutate sunt mici acoperind doar transportul și în general fără dobândă; acesta este și unul dintre motivele pentru care nu pot practica comerțul în Ungaria. Pe lângă acestea se adaugă alte exigențe ale "meseriei": individul să obțină autorizație de comercializare, să aibă o gazdă suficient de "ieftină" și, nu în ultimul rând, să aibă abilități de comunicare specifice "bișniței".

Cei care se duc în construcții fac și comerț ?

Nu pentru că nu pre se pricep. Trebuie să ai pricepere. În primul rând trebuie să ai autorizație pentru comerț (...) Dacă mergi pe piață trebuie să ai papagal. Trebuie să știi să vorbești. Trebuie să-ți plătești masa, dormitul, dacă nu poți să vinzi pierzi foarte mult." (B.S., "gabor" din Păcii, 19 ani)

"El pentru început are nevoie de 150000 de forinți ca să poată să-și ia marfă. Asta care merge la lucru 5-6000 de forinți bani de drum și să ajungă la lucru. Dacă mergi la bișniță trebuie să ai de la început bani la tine. Dacă nu ai bani nu poți să începi afacerea." (B.S., "gabor" din Păcii, 19 ani)

Comerțul este o activitate continuă, față de agricultură, cea mai bună perioadă de vânzări fiind totuși toamna-iarna. Cei care nu au aptitudini pentru comerț ("corturarii") sunt determinați să trăiască iarna din împrumuturi și alocații. În general, "corturarii" sunt o categorie săracă de rromi, aceștia acceptă să lucreze pe bani puțini sau chiar în schimbul unor produse. Copiii lor lucrează de la vârsta de 13-14 ani alături de părinți sau frați

mai mari ca zilieri pentru sume derizorii: 15-20000 lei. Chiar și vara apelează la împrumuturi pentru că nu sunt chemați la muncă în fiecare zi.

Ocupația, din perspectiva veniturilor, determină o anumită ierarhie atât în cadrul comunităților de "gabori" cât și între ele. Comerțul este ocupația care aduce cele mai mari venituri, iar practicarea acesteia presupune un status superior (al individului). În ierarhie urmează construcțiile și tinichigeria, practicate performant de țiganii "de casă", respectiv "gaborii" din Păcii. Pe ultimul loc se situează agricultura și muncile necalificate practicate în principal de "corturari".

Comportamentele de consum sunt strâns legate de comportamentele productive. În cazul "corturarilor" și țiganilor "de casă" cu ocupații sedentare, cu venituri mici, consumul este redus. Trăiesc în mare parte din împrumuturi mici care sunt garantate prin alocațiile copiilor. Aceștia își permit să achiziționeze doar produse alimentare, hainele sunt primite de la cei la care lucrează cu ziua, sau de la rude. Atât la nuntă, botez, cât și la înmormântare consumul este modest față de "standardele" "gaborilor" maghiari:

Cum e la nuntă la țigani ?

"Vin patru-cinci oameni la masă, pune un kilogram de țuică dacă are. Taie o găină, două și stau jos și mănă. Dimineață sunt beți și se duc acasă." (R.S., "corturar" din Păcii, 52 ani)

Cum e la nunțile dvs ?

La noi se ține trei zile și trei nopți. Începe vineri seara și ține patru-cinci zile." (P.V., "gabor" din Cimitirului, 45 ani)

"Țiganii de casă strâng bani și se ajută pentru înmormântare. Cum vi se pare acest ajutor ?

E bun pentru ei, la noi costă o înmormântare 3-400 000 000 lei.

Vine toată țara - băutură, mâncare..." (P.V., "gabor" Cimitirului)

Consumul în cazul "gaborilor" maghiari indică prestigiul și bunăstarea de care se bucură familia respectivă, dar ele fac parte și dintr-o strategie (ca resurse) pentru obținerea sau întărirea relațiilor sociale. Astfel, consumul devine un indicator de status care justifică atribuirile făcute de "gaborii" din Păcii țiganilor "corturari" și de "gaborii" din Cimitirului țiganilor "de casă".

Comportamentele de status sunt, în cazul romilor, mobilitatea spațială (migrația și strategiile rezidențiale) și căsătoriile. După cum am mai spus comportamentele productive (comerț și investiții în propria gospodărie) sunt realizate în cazul "gaborilor" prin intermediul migrației. Din această perspectivă migrația în Ungaria reprezintă un comportament care definește sau consolidează un anumit status.

Am discutat despre criteriile importante de definire a identității de "gabor". În cadrul acestora un element important erau *plecările în Ungaria pentru comerț*. Mobilitatea oferă un cadru de legitimare în fața comunității, fiind o sursă a relațiilor și prestigiului pe care trebuie să le dețină un "gabor". Tot de aici am extras și o serie de diferențieri de status, între "gaborii" din Păcii: cei care se ocupă cu comerț în Ungaria, cei care se ocupă cu "ciotârne". Ocupațiile sedentare (din localitate - agricultura/construcțiile) sunt mai puțin valorizate de către romi și mai mult de către populațiile majoritare. Țiganii "de casă", cât și "corturarii", în comparație cu "gaborii" din Cimitirului, respectiv "gaborii" din Păcii, dețin statusuri inferioare. Diferențe de status întâlnim și între "gabori" în funcție de starea materială. Astfel, țiganii din Cimitirului se definesc ca țigani "de mătase" față de cei din Păcii. Un alt tip

de comportament de status este *mobilitatea rezidențială*. Aici ne referim la romii care își construiesc case în afara zonelor de rezidență. Se întâmplă de multe ori atunci când un țigan vrea să-și schimbe identitatea, să intre, cel puțin simbolic, în rândurile populațiilor majoritare. Aceste comportamente le-am observat în strada Păcii. Cei care se declară români, vorbesc mai mult limba română, nu îmbracă portul romilor și tind să se mute pe strada Principală unde locuiesc români. Schimbarea rezidenței este prilejuită și de căsătoriile mixte (români-romi), care duc la asumarea unei noi identități. Ei se definesc ca țigani români, iar ceilalți îi denumesc "țigani domnoși, mai modernizați". Țiganii "domnoși" sunt cei care nu mai sunt legați de cutumele comunității din care descind (port, limbă), care s-au "modernizat".

Când se mută de pe stradă țiganii ? Există dorința de a ieși de pe stradă ?

"Da, foarte mult și mai ales dacă poartă pantaloni. Odată ce și-a luat nevastă româncă a început să vorbească limba română. Cu unii dintre noi vorbesc tot așa țigănească, fifty-fifty, cam așa." (BS, "gabor" din Păcii)

Căsătoriile constituie o altă cale de consolidare a statusului în cadrul comunităților de "gabori". Acestea presupun alianțe între familii prestigioase și bogate. Căsătoria devine o strategie care are ca scop acumularea de relații sociale și bani (prin nuntă). Pentru atingerea acestui scop, un "gabor" din Cimitirului va căuta să se "încuscrească" cu un alt "gabor" bogat ("de mătase") dintr-o zonă mai îndepărtată, asigurând astfel și o diversitate a relațiilor. Intercunoașterea dintre "gabori" are loc în timpul activităților comerciale, și este consolidată prin invitații reciproce la botezuri, nunți și înmormântări. Părinții sunt cei care stabilesc cât mai devreme, înainte de căsătorie (când copiii sunt

mici), partenerul copilului pentru a nu pierde ocazia înrudirii cu respectiva familie.

Cum vă căsătoriți copiii ?

Eu caut la băiat. Păi dar eu însor băiatul la cînșpe ani, ce poate să caute ce-i trebuie lui ?

De ce așa devreme ?

Păi matala ai o fată de 14 ani... și vreau să fiu cu matala cuscru... atunci, normal, mai repede ca să nu...

Vă luați de aici din Sângeorgiu. ?

Nu. Sunt care-s plecați la Timișoara, din ăștia de mătase, la Oradea." (P.V., "gabor" maghiar din Cimitirului, 45 ani)

În cadrul celorlalte comunități de rromi nu întâlnim astfel de strategii. La "gaborii" din Păcii, cel mult există prescripția ca partenerul să fie de aceeași etnie. În afară de comportamentele amintite, comportamentul productiv și de consum sunt și ei indicatori ai statusului unei categorii de rromi. Secțiunile anterioare au pus în evidență acest lucru.

Concluzii

În studiul de față am pus accentul pe menținerea granițelor sociale cât și teritoriale ale celor patru comunități de rromi ("gaborii" din Păcii, "gaborii" maghiari din Cimitirului, "corturarii" din Păcii și țigani "de casă" din Cimitirului). În cazul acestora m-am referit la construirea socială a diferențelor, cât și la construcția simbolică a similarităților.

Construirea diferențelor se face în interacțiune cu "alții semnificativi" și, după cum am văzut, sub influența unor serii de constrângeri/opportunități ecologice. Distribuția spațială din localitate, așezarea comunităților de rromi în zona română (strada Păcii/Mierlei) sau maghiară (Cimitirului/Izvorului/Salciei) îi determină pe membrii acestora să ocupe nișe specifice. Bineînțeles, ocuparea acestor nișe a fost influențată și de schimbările macrostructurale care au avut

loc după 1989. Aceste condiții au determinat comunitățile de rromi din localitate să se relaționeze în diferite câmpuri, dar în special în cel economic și de ritual. Relațiile de competiție sau de complementaritate au dus la instituirea unor sisteme ierarhice între comunități cât și la definirea unor criterii de identificare a membrilor în cadrul grupului de apartenență. Referitor la câmpul ritualic acesta constituie un cadru de afirmare și de consolidare a identității (priveghiul, nunta, la "gaborii" și alte categorii de rromi).

Prezența/absența anumitor resurse la un individ poate constitui o constrângere/opportunitate în interacțiunile pe care le are cu ceilalți – le poate intensifica sau le poate reduce la minim. Interacțiunea presupune de altfel și o serie de reguli care, dacă nu sunt respectate, duc la sancționarea individului. Limba este principalul mediu de comunicare, adaptat în funcție de situație. Folosirea unei anumite limbi - având în vedere că în Sângeorgiu rromii vorbesc alternativ maghiara, româna și romani – va dicta și un anumit comportament și va defini într-un fel relația cu celălalt. În funcție de domeniul în care comunitățile de rromi interacționează, de poziția pe care membrii o au în cursul relaționării (angajator - angajat, cooperare, ajutor reciproc) cât și de resursele pe care aceștia le investesc, se realizează o serie de atribuiri și hetero-atribuiri. Acestea duc la menținerea granițelor dintre comunitățile de rromi.

Cultura fiecărei comunități de rromi se manifestă prin opoziție față de celelalte comunități. Simbolurile comunitare sunt constituite de semnele deschise, orientările de valoare și apartenența confesională a membrilor. Toate acestea reprezintă criterii de recunoaștere și legitimare a unui membru în cadrul grupului său, cât și față de alte grupuri.

Orientările valorice stau la baza comportamentelor productive, de consum cât și de status. Identitatea poate fi astfel reperată tocmai la acest nivel, comportamental-cultural.

În concluzie țiganii/romii sunt o populație foarte eterogenă deși de multe ori aceasta este tratată din exterior ca una omogenă. Identitățile pe care și le asumă comunitățile de romi nu sunt pur și simplu "etichete" ele se reflectă în comportamentele acestora, în modurile de raportare la ceilalți.

Exemplul cel mai clar este dat de comunitatea "gaborilor" care nu se înscrie în tiparele/ stereotipurile cu privire la romi în general (sărăcie, dependență instituțională, infrafracționalitate, etc.), aceștia formând o categorie de romi bogați, care își utilizează cu succes rețelele sociale (regionale și chiar și în afara țării), abilitățile ce țin de meseria de comerciant pentru a obține profituri substanțiale.

Bibliografie

- Aguirre, Jr. Adalberto, Turner, H. Jonathan. (1998). *American Ethnicity. The Dynamics and Consequences of Discrimination*. Boston; McGraw-Hill
- Ahmed, Patricia, Feliciano, Cynthia, Emigh, Rebecca Jean. (2000). *Ethnic Classification in Eastern Europe*. Richmond; Eastern Kentucky University
- Barth, Fredrik. (1970). Introduction. Barth, Fredrik, ed. (1970) *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo; Universitetsforlaget et, p. 9-38.
- Blom, Jan-Petter. (1970). Ethnic and Cultural Differentiation. in Barth, Fredrik, ed. (1970). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo; Universitetsforlaget et, p. 74-85.
- Clewett, Richard M. (2000). *Constructing New Political and Social Identities among Roma (Gypsies) in Central Europe*. Richmond; Eastern Kentucky University
- Cohen, Anthony P. (1992). *The Symbolic Construction of Community*; London and New York; Routledge
- Eidheim, Harald. (1970). When Ethnic Identity is a Social Stigma. in Barth, Fredrik, ed. (1970). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget, p. 39-57.
- Pons, Emmanuelle. (1999). *Țiganii din România o minoritate în tranziție*. București; Compania "Altfel"
- Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena, coord. (1993). *Țiganii între ignorare și îngrijorare*. București; Editura Alternative